

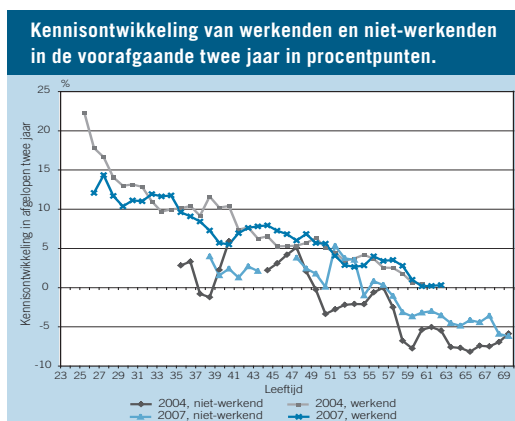
Werk en kennisontwikkeling

In een recessie verliezen veel mensen hun baan. Als de ontwikkeling van kennis en vaardigheden bij werklozen achterblijft ten opzichte van de ontwikkeling van werkenden, schaadt de crisis de arbeidsmarktpositie van deze werklozen. Een belangrijke vraag is of werklozen zich inderdaad minder ontwikkelen dan werkenden en in welke leeftijdsgroep de verschillen in kennisontwikkeling tussen werkenden en niet-werkenden het grootst zijn.

In twee recente onderzoeken is de kennisontwikkeling van werkenden en niet-werkenden gedurende de levensloop in kaart gebracht. Daarbij is eerst aan de respondenten gevraagd om zich de kennis en vaardigheden voor te stellen die nodig zijn om optimaal te functioneren in hun werk (werkenden) of in het werk dat zij zouden willen doen (werklozen). Vervolgens is hun gevraagd de hoogte van hun huidige kennispeil en van hun kennispeil van twee jaar geleden in te schatten als percentages van het kennispeil bij optimaal functioneren in dit werk. De kennisontwikkeling in de afgelopen twee jaar is bepaald door het verschil te nemen tussen het huidige kennisniveau en dat van twee jaar geleden. Deze vragen werden in twee enquêtes in 2004 en 2007 opgenomen om te bepalen of de bevindingen robuust zijn.

De figuur geeft een overzicht van de kennisontwikkeling van zowel werkenden als niet-werkenden in de afgelopen twee jaren. De kennisontwikkeling neemt af naarmate mensen ouder worden. Bij de oudere werkenden blijft de kennisontwikkeling positief terwijl die van niet-werkenden van 58 jaar of ouder negatief wordt. De kennisontwikkeling van de niet-werkenden is duidelijk lager dan die van de werkenden. Bij de 30- tot 40-jarigen is dit verschil gemiddeld 7,4 procentpunt.

Dit is ongeveer het drievoudige van het verschil tussen de 40- tot 50-jarige werkenden en niet-werkenden van 2,4 procentpunt. Bij respondenten ouder dan 50 jaar is het verschil in kennisontwikkeling ook aanzienlijk: 6,6 procentpunt. Werkloosheid lijkt dus inderdaad schadelijk te zijn voor de kennisontwikkeling. Met name mensen onder de 40 en boven de 50 jaar ondervinden deze schade.

Bron: Borghans, L., B. Golsteyn, A. de Grip en A. Nelen. De betekenis van leren op het werk. ECBO, 2009

Monetaire Zaken

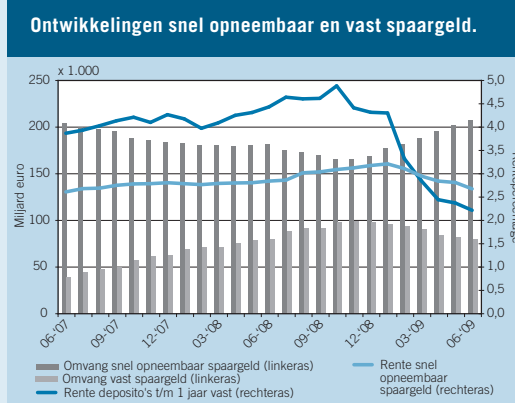
MARJO DE JONG (DNB)

Vastzetten van spaargeld uit de gratie

Tot oktober 2008 zetten de Nederlandse huishoudens hun spaargelden bij Nederlandse banken in toenemende mate voor enige tijd vast, voornamelijk in de vorm van termijndeposito's met een looptijd tot maximaal 1 jaar. In oktober 2008 werd zelfs meer dan 20 miljard euro aan dergelijke vaste spaargelden toegevoegd. In twee jaar tijd groeide het saldo aan vast spaargeld van 20 miljard euro tot een tegoed van bijna 100 miljard euro. Na oktober 2008 is de nieuwe inleg snel teruggelopen tot een historisch laag niveau van 0,8 miljard euro in juni 2009. Omdat de termijndeposito's aflopen en deze gelden niet weer opnieuw voor een langere periode worden vastgezet, is het totaal aan vastgezette spaartegoeden van Nederlandse huishoudens inmiddels teruggelopen tot 80 miljard euro.

Veel van de aflopende termijndeposito's lijken te zijn omgezet naar snel opneembare spaargelden, die een opzegtermijn van maximaal drie maanden hebben. Deze categorie omvat tevens internetrekeningen en andere spaarrekeningen waarbij het spaargeld vrijwel onmiddellijk kan worden opgenomen. Het totale bedrag aan snel opneembaar spaargeld nam sinds oktober 2008 met ruim 40 miljard euro toe tot bijna 207 miljard euro. Nederlandse huishoudens hadden halverwege 2009 in totaal bijna 287 miljard euro op hun spaarrekeningen bij Nederlandse banken staan. Bij benadering is dit gemiddeld 38.000 euro per huishouden, ruwweg 5.000 euro meer dan bij het begin van de financiële crisis medio 2007.

Een belangrijke oorzaak van de omzetting van spaargeld van vast naar snel opneembaar lijkt de renteontwikkeling. De rente op vaste deposito's met een looptijd van maximaal een jaar is in 2008 toegenomen tot 4,9% in oktober. Daarna is de rentevergoeding op dit type deposito's gedaald naar 2,2% in juni

Bron: DNB

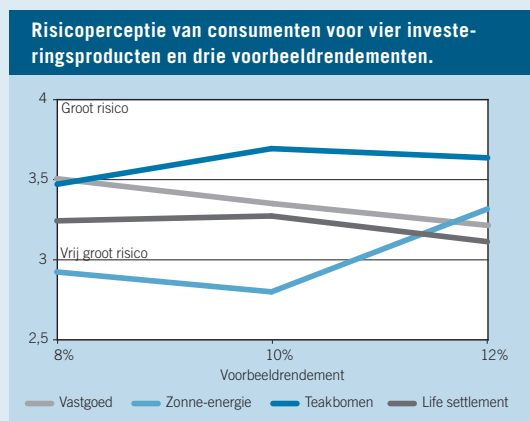
2009. Sinds januari 2009 daalt ook het rentetarief op snel opneembaar spaargeld. Deze daling is echter minder scherp. Daardoor is het tarief van de snel opneembare spaargelden sinds maart van dit jaar zelfs hoger dan dat van de korte vaste deposito's. Behalve de renteontwikkelingen zouden ook de economisch onzekere tijden een beweegreden kunnen zijn achter de verdere toename van het spaargeld van huishoudens en het aanhouden hiervan in een flexibele vorm.

SINDS 1916

Consumenten onderschatten investeringsrisico's

De risico-indicator, een onderdeel van de Financiële Bijsluiter, telt vijf mogelijke risicocategorieën: zeer klein, klein, vrij groot, groot of zeer groot risico. Deze categorisering is aan consumenten voorgelegd om de risicoperceptie te meten van vier investeringsproducten, namelijk vastgoed, zonne-energie, teakbomen en *life settlements*. Met uitzondering van beleggen in

teakbomen als een beleggingsobject, is voor deze investeringsproducten meestal geen Financiële Bijsluiter verplicht. De risicocategorie is bijna altijd zeer groot wanneer wel een Financiële Bijsluiter verplicht is. Binnen elk investeringsproduct varieerde de prognoseopbrengst; het voorbeeldrendement kon 8%, 10% of 12% zijn. In totaal vormen deze 4 producten en 3 rendementen 12 combinaties. Elke combinatie is voorgelegd aan een onafhankelijke groep uit een representatieve steekproef (N=1.045). Een voorbeeld van een fictieve productomschrijving is: "Bij een *life settlement* belegt u in de levensverzekeringen van Amerikaanse burgers. Wanneer een verzekerde overlijdt, gaat de verzekeringsuitkering naar het fonds van de beleggers. Uit dit fonds ontvangt u jaarlijks een vaste rentevergoeding van 10% en uw inleg is gegarandeerd." De vier investeringsproducten verschillen significant van elkaar in risicoperceptie door consumenten. Beleggen in teakbomen wordt als meest riskant gezien, gemiddeld is de risicoperceptie 3,6, waarbij 3 een vrij groot risico is en 4 een groot risico. Zonne-energie wordt als minst riskant gezien, gemiddeld is het risico 3,0, dat correspondeert met een vrij groot risico. De teakbomen worden als meest riskant ingeschat. Toch is het ingeschatte risico veel lager dan in de Financiële Bijsluiter voor teakboombeleggingen vermeld moet worden. Consumenten onderschatten dus het risico van deze investeringsproducten. De hoogte van het voorbeeldrendement heeft geen effect op de risico-inschatting. Alleen voor zonne-energie is het gepercipieerd risico bij een voorgespiegeld rendement van 12% significant hoger. Voor teakbomen, vastgoed en *life-settlements* is de risicoperceptie vrijwel hetzelfde bij een voorbeeldrendement van 8% als bij 12%. De vuistregel "meer rendement is meer risico" lijkt in de consumentenperceptie niet op te gaan.

Bron: AFM Consumentenmonitor Q1 2009

ERNEST BERKHOUT EN SIEMEN VAN DER WERFF (SEO)

Economie en Samenleving

Netto salaris in 2009 voor afgestudeerden uit 2006/2007 (netto per maand in euro's).

	Hbo	Universiteit
Landbouw en visserij	1.550	1.975
Industrie (inclusief uitgeverijen)	1.700	1.975
Nutsbedrijven	1.725	1.775
Bouwnijverheid	1.700	1.800
Groothandel	1.675	
Detailhandel	1.400	1.500
Horeca	1.325	
Transport, opslag en communicatie	1.600	1.850
Financiële instellingen	1.650	2.025
Zakelijke dienstverlening	1.550	1.800
Openb. bestuur en overheidsdiensten	1.575	1.800
Onderwijs	1.450	1.600
Gezondheids- en welzijnszorg	1.400	1.900
Cultuur, sport en recreatie	1.150	1.400

Bron: SEO/Elsevier, Studie en Werk, 2009

Startsalaris per sector

In de tabel staat per sector het netto maandsalaris in februari 2009 voor afgestudeerden van het hbo en de universiteit van het afstudeerjaar 2006-2007. Dit is het maandsalaris dat zij gemiddeld anderhalf jaar na het afstuderen ontvangen. De resultaten komen uit een schriftelijke enquête gehouden onder net afgestudeerde hbo'ers en academici in Nederland. Sectoren waarvoor geen cijfers gepresenteerd worden, hebben een te laag aantal waarnemingen om statistisch betrouwbare uitspraken te kunnen

doen. Voor hbo'ers zijn de nutsbedrijven, de bouw en de industrie met een start-salaris van 1.700 euro en net daarboven de sectoren waarin starters het best betaald worden. Daarna volgen de groothandel en de financiële instellingen. De slechtst betalende sectoren zijn voor hen cultuur, sport en recreatie en horeca. Het verschil tussen de laagst en hoogst betalende sector is 575 euro per maand, netto. Dat is bijna 40% van het gemiddelde hbo-salaris. Voor academici is de financiële dienstverlening de aantrekkelijkste sector met een gemiddeld netto maandsalaris van 2.025 euro, gevolgd door de industrie en de landbouwsector. De laagst betalende sectoren zijn ook voor deze groep cultuur, sport en recreatie, gevolgd door de detailhandel en de onderwijssector. Het verschil tussen de hoogste en de laagste sector voor universitair afgestudeerden is 625 euro per maand, netto of circa 35% van het gemiddelde salaris. Het gemiddelde maandsalaris is 1.500 euro voor een pas afgestuurde hbo'er en 1.800 euro voor een academicus. Gemiddeld verdient een academicus dus netto 300 euro per maand meer. In de gezondheids- en welzijnssector loopt het verschil in startsalaris tussen een hbo'er en een academicus op tot 500 euro. De Nederlandse arbeidsmarkt beleefde een hoogconjunctuur in de jaren 2007 en 2008 toen deze afgestudeerde schoolverlaters op de arbeidsmarkt kwamen. Uit onderzoek uit eerder jaren is bekend dat startsalarissen in een laagconjunctuur tussen de 5% en 10% lager zijn dan in een hoogconjunctuur. De afgestudeerden die dit jaar voor het eerst een baan zoeken, zullen waarschijnlijk genoeg moeten nemen met een lager maandsalaris.